

3.2. VÁLLALATJELLEMZŐK ÉS EGÉSZSÉG

BISZTRAY MÁRTA, BÍRÓ ANIKÓ & PRINZ DÁNIEL

Ebben az alfejezetben a vállalatjellemzők – elsősorban a vállalatok tulajdonosa – és az egészségi állapot közötti összefüggéseket vizsgáljuk. Magyarországon elsőként a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (KRTK) Adatbankja által összeállított munkapiaci-egészségügyi adminisztratív adattállomány (Admin3) tesz lehetővé ilyen jellegű elemzést, mivel a sokrétű egyéni adat között részletes egészségindikátorokat, munkatörténetet, valamint a munkáltató cégek jellemzőit is tartalmazza.¹ A munkahely sajátosságai és az egészségi állapot között feltehetően kétirányú oksági összefüggés van: egyrészt az egyén egészségi állapota befolyásolja, hogy milyen jellegű vállalatnál helyezkedik el (*Madden, 2004, Pelkowski–Berger, 2004*), másrészt a vállalati jellemzők is hatással lehetnek az egészségre (*Fletcher és szerzőtársai, 2011*). Ebben az alfejezetben az oksági összefüggések feltárása helyett elsősorban korrelációkat mutatunk be, tehát elemzésünk alapvetően leíró jellegű. Az alfejezet második részében mozdulunk el az oksági elemzések felé, ahol az egészség-sokkok vállalatjellemzőtől függő következményeit vizsgáljuk.

Egészségindikátorok belföldi és külföldi tulajdonú vállalatoknál

A külföldi tulajdoni hányad alapján a vállalatokat két csoportba soroljuk aszerint, hogy adott évben legfeljebb 50 százalékos a külföldi tulajdon aránya (*belföldi vállalatok*) vagy 50 százalék feletti (*külföldi vállalatok*). Az alábbi eredmények a 2009–2017 közötti évek adatai alapján születtek.

Mintánkat azokra a 20 és 60 év közöttiekre szűkítjük, akik legalább hat hónapot egy évben ugyanannál a – tíz fő feletti – cégnél töltöttek.² A továbbiakban használt egészségindikátorokból regressziós módszerrel mindenhol kiszűrjük az évek közötti eltéréseket, a tisztított (szűrt) eredményekben emellett a kor és a nem szerinti különbségeket is.³

Gyógyszerkiadás és kórházi napok száma

Elsőként a vényköteles gyógyszerekre fordított éves szintű, társadalombiztosítás és beteg által fizetett kiadás összegét, valamint az éves kórházi napok számát vizsgáljuk mint kompozit egészségindikátorokat.⁴

A 3.2.1. ábra bal oldali része azt mutatja, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok dolgozóinak átlagos gyógyszerkiadásai több mint 20 százalékkal alacsonyabbak, mint a belföldi tulajdonú vállalatokban dolgozóké. Viszont a különbség jelentősen csökken, ha kiszűrjük az életkor és a nem hatását, amelyek közül az életkor szerepe a fontosabb. A 3.2.1. ábra jobb oldali része az előzőhöz hasonló mintázatot mutat a kórházban töltött napok számát tekintve, ugyanakkor a relatív különbség nagyobb marad az életkor és

¹ Az adatbázis rövid leírását lásd a Közelkép Függelékében, részletesebben pedig *Sebbők* (2019) tanulmányban.

² A mintából kihagyjuk az anyasági ellátásban részesülő nőket és az anyasági ellátás kezdetét megelőző 12 hónapot (közéltőleg a terhesség időszakát). Kihagyjuk azokat a vállalatokat is, ahol többségben vannak a közalkalmazottak vagy köztisztviselők, vagy azok mintabeli száma 10 fő vagy alatti bármelyik évben. A célunk ezzel a mintaszűkítéssel az, hogy a magánszektor vállalataira tudjunk fókuszálni, melyek közül csak a 10 fő fölöttieket vesszük figyelembe.

³ A főbb mintázatok változatlanok maradnak akkor is, ha a naptári év, kor és nem mellett kiszűrjük az iparág (egyjegyű TEÁOR-kód), cégméret (hat méretkategória) és foglalkozás (egyjegyű FEOR-kód) szerinti különbségeket is.

⁴ *Bíró–Elek* (2018) alapján az egészségügyi kiadási kategóriákon belül a gyógyszerkiadás jelzi előre a legjobban a későbbi halálozási valószínűséget. Ugyanakkor alacsonyabb gyógyszerkiadás mellett is lehetnek fel nem tárt betegségek, illetve az részben eredhet rosszabb jövedelmi helyzetből is.

nem szerinti összetételbeli különbségek kiszűrése után is. Feltételezhetjük, hogy a kórházi napok száma a gyógyszerkiadásokkal szemben a súlyosabb betegségeket ragadja meg. Így összességében azt látjuk, hogy a külföldi vállalatok jellemzően fiatalabb munkavállalókkal dolgoznak, és ezen belül is jellemzően egészségesebbekkel.

3.2.1. ábra: Éves gyógyszerkiadás és éves kórházi napok száma tulajdoni arány szerint (2009–2017-es periódus átlaga)

Megjegyzés: A tisztított indikátorból kiszűrjük a naptári év, nem és életkor hatását.

A két cégcsoport közti eltérések mindenhol szignifikánsak 99 százalékos szinten.

Forrás: Saját számítás Admin3 adatok alapján.

Gyógyszerkiadás a munkakör típusa szerint

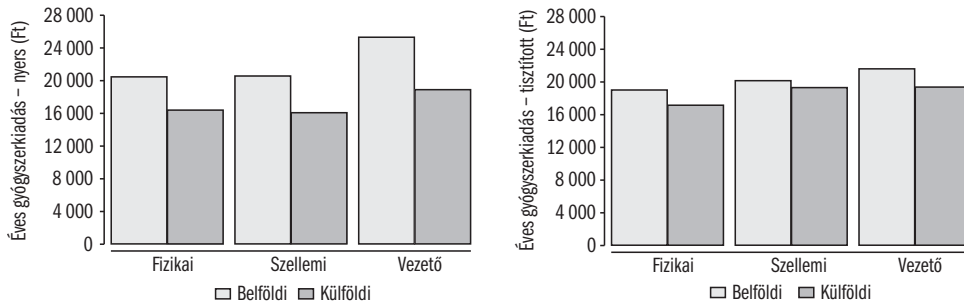
FEOR (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere) kódok alapján a dolgozókat két csoportja osztjuk: fizikai és szellemi dolgozók. A szellemi dolgozók csoportján belül külön vizsgáljuk a vezető beosztásúakat is.⁵ A 3.2.2. ábrán azt látjuk, hogy az átlagos gyógyszerkiadás a belföldi és külföldi vállalatok vezetőinek körében a legmagasabb a nem- és az életkorbeli különbségek kiszűrése után is. A szellemi és fizikai dolgozók között csak a tisztítás után látnunk eltérést, az életkor és nem szerinti összetételbeli különbségek miatt. Az eltérés a vezetők és a többi szellemi dolgozó között erősebb a belföldi, mint a külföldi vállalatok körében. Fontos hangsúlyozni, hogy a látott mintázat jelentheti azt, hogy a vezető állásúak egészségi állapota átlagosan rosszabb, de azt is, hogy ők ugyanolyan egészségi állapot esetén nagyobb valószínűséggel vesznek igénybe gyógyszeres kezelést – egyrészt azért, mert jobban hozzáférnek az ellátáshoz, másrészt mert nagyobb az ösztönözöttségük munkaképességük fenntartására. Ezt minden esetben szem előtt kell tartani, amikor a gyógyszerkiadások közötti eltéréseket értelmezzük.

Azt is látjuk a 3.2.2. ábrán, hogy míg a nyers adatokat használva mindhárom dolgozói csoportban alacsonyabbak a gyógyszerkiadások a külföldi vállalatoknál dolgozók körében, addig a tisztított indikátort tekintve ez a különbség jelentősen csökken, és a fizikai dolgozók körében marad a legmagasabb (10 százalékos körüli eltéréssel). Ha feltesszük, hogy az ellátáshoz való hozzáférés és az egészségpreferenciák hasonlóak a külföldi és belföldi

⁵ Szellemi munkának tekintjük a FEOR 1–4 kódokat, fizikai munkának a FEOR 5–9 kódokat. Vezető beosztásnak tekintjük a FEOR 1 kódot.

vállalatok munkavállalói között, akkor ez az eredmény azt sugallja, hogy a külföldi tulajdonú vállalatoknál elsősorban a fizikai dolgozók jobb egészségi állapotban vannak. További kutatást igényelne annak a feltárása, hogy ez szelekció eredménye-e vagy az eltérő munkakörülmények eredményezik a megfigyelt eltérést.

3.2.2. ábra: Éves gyógyszerkiadás tulajdoni arány és munkakör szerint

Megjegyzés: A tisztított indikátorból kiszűrjük a naptári év, nem és életkor hatását.

A két cégcsoport közötti eltérések mindenhol szignifikánsak 99 százalékos szinten.

Forrás: Saját számítás *Admin3* adatok alapján.

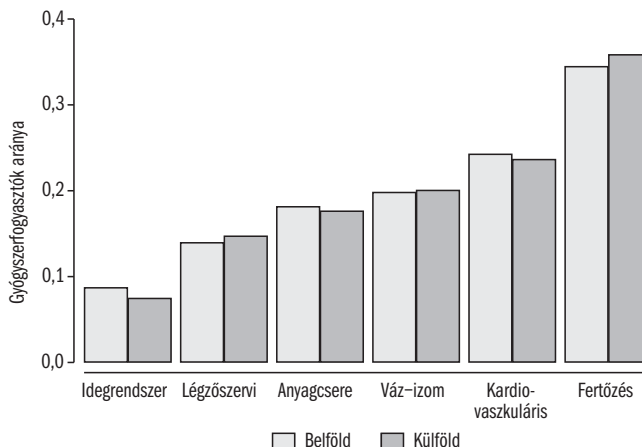
Gyógyszerkiadások betegcsoportok szerint

A hatóanyagok szerint csoportosított gyógyszerfogyasztási kategóriákkal ragadunk meg hat betegcsoportot, amelyeket úgy definiálunk, hogy valaki egy adott évben vásárolt-e a gyógyszerkategóriába tartozó gyógyszert a tápcsatorna és anyagcsere (ATC A, többségében a cukorbetegség gyógyszerei), a kardiovaszkuláris rendszer (ATC C, nagy többségében vérnyomáscsökkentők és koleszterinszint-csökkentők), a szisztémás fertőzés (ATC J, többségében antibiotikumok), a váz- és izomrendszer (ATC M), az idegrendszer (ATC N, ide tartoznak az antidepresszánsok és nyugtatók), valamint a légzőrendszer (ATC R) betegségre.

A 3.2.3. ábrán az egyes gyógyszercsoportokat fogyasztó munkavállalók arányát mutatjuk be vállalati tulajdonlás szerint, kiszűrve az év, nem és életkor hatását. A 3.2.1. ábrával összhangban itt is azt látjuk, hogy a tisztított indikátorokat tekintve kicsik a vállalattípus szerinti eltérések a gyógyszerfogyasztásban. Az idegrendszerre ható gyógyszerek szedési aránya 6 százalékkal alacsonyabb a külföldi vállalatoknál. A szisztémás fertőzések elleni és légzőrendszerre ható gyógyszercsoportoknál viszont fordított a mintázat, tisztítás után is 3 és 7 százalékkal magasabb a szedési arányuk a külföldi vállalatoknál, bár abszolút értékben mindegyik eltérés kicsi, 1 százalékpont alatti.⁶ Az utóbbi két csoportba tartoznak jellemzően a fertőző betegségek esetén szedett gyógyszerek, tehát a kapott mintázat egybeesik azzal a feltételezéssel, hogy megbetegedés esetén nagyobb eséllyel fordulnak orvos által felírt gyógyszeres kezeléshez a külföldi vállalatok dolgozói.

⁶ A tulajdoni forma szerinti különbségek a légzőszervi és szisztémás fertőzések elleni gyógyszerek esetén teljesen eltűnnek, a váz- és izomrendszeri megbetegedéseknél megfordulnak, ha a naptári év, kor és nem mellett kiszűrjük a foglalkozási kategória (egyjegyű FEOR), az iparág (egyjegyű TEÁOR) és a vállalati méretkategória szerinti eltéréseket.

3.2.3. ábra: Egyes gyógyszerkategóriák fogyasztási aránya vállalati tulajdon szerint

Megjegyzés: A tisztított indikátorból kiszűrjük a naptári év, nem és életkor hatását.

A két célcsoport közötti eltérések mindenhol szignifikánsak 99 százalékos szinten.

Forrás: Saját számítás *Admin3* adatok alapján.

Egészségsokkok következményei

Végül azt nézzük meg, hogy egy egészségsokkot követő évben a vállalati jellemzők függvényében milyen valószínűséggel dolgozik valaki, illetve milyen valószínűséggel dolgozik ugyanott, mint az egészségsokk előtt. Egészségsokknak azt tekintjük, ha valakinek a gyógyszerkiadása egy évben a felső tizedben (decilisben) volt úgy, hogy a megelőző két évben a felső negyednél (kvartilisnél) alacsonyabb volt. Továbbdolgozásnak azt tekintjük, ha az illetőnek az egészségsokk utáni naptári évben legalább egy hónapban van munkaviszonya. A vállalatnál maradás indikátora akkor 1, ha a sokk előtti és utáni évben ugyanannál a vállalatnál dolgozik, 0 akkor, ha dolgozott a sokk előtti évben, de nincs munkaviszonya a sokk utáni évben vagy más vállalatnál van munkaviszonya. Fixhatás-regressziókat becslünk, ahol a függő változó a sokk utáni évben dolgozás vagy vállalatnál maradás, a fő magyarázó változó az egészségsokk és a vállalat típus interakciója, kontrollváltozók az életkor és naptári év hatások, valamint az egyén fix hatás.

A 3.2.1. táblázat eredményei alapján az látszik, hogy azok körében, akik a sokk előtti évben belföldi vállalatnál dolgoztak, az egészségsokk 5,1 százalékponttal csökkenti a továbbdolgozás valószínűségét. A külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozás viszont ezt a negatív hatást 2 százalékponttal mérsékli, azaz az összesített hatás csak 3,1 százalékpont.

A táblázat 2. számoszlopa azt mutatja, hogy az egészségsokk belföldi vállalatok esetében 3,4 százalékponttal csökkenti a vállalatnál maradás valószínűségét, részben munkanélkülivé vagy inaktívvá válás, részben munkahelyváltás miatt (a betegséget jobban toleráló munkahely felé). Ez a becslés hatása ismét

mérséklődik – kevesebb mint egy százalékpontonra – a külföldi vállalat dolgozói esetében. További számításaink azt mutatják, hogy ha az egészségsokkot nemcsak a vállalatípussal, hanem a nemmel, életkorral (folytonos változóként) és a munkakörrel (fizikai vagy szellemi) is interaktáljuk, akkor a vállalatípus becsült hatásának az előjele megmarad, de nagysága mérséklődik. A kibővített modellben az egészségsokknak a továbbdolgozásra becsült negatív hatását a külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozás 1 százalékponttal mérsékli (p -érték 0,006). Az egészségsokknak a vállalatnál maradásra becsült negatív hatását a külföldi tulajdonú vállalatnál dolgozás 1,3 százalékponttal mérsékli (p -érték 0,056). Elképzelhető, hogy a vállalatípusok közötti eltérést a magasabb átlagos keresetek vagy jobb munkakörülmények okozzák, de a pontosabb magyarázathoz további elemzésekre van szükség.

3.2.1. táblázat: Egészségsokk munkaviszonyra gyakorolt hatása vállalati jellemzők szerint (lineáris valószínűségi fixhatás-modell)

	Továbbdolgozás	Vállalatnál maradás
Vállalatípus (referencia: belföldi)		
Külföldi	-0,0008 (0,0007)	0,0815*** (0,0011)
Egészségsokk	-0,0512*** (0,0020)	-0,0338*** (0,0031)
Egészségsokk × külföldi vállalat	0,0200*** (0,0033)	0,0265*** (0,0056)
Életkor, év és egyén hatás	igen	igen
Megfigyelések száma	5 870 079	5 870 079
Egyének száma	1 573 657	1 573 657

Megjegyzés: Zárójelben robusztus standard hibák. Az éves továbbdolgozás átlagos értéke a mintában 92 százalék, a vállalatnál maradás átlagos értéke a mintában 57 százalék.

*** 1 százalékos, ** 5 százalékos, * 10 százalékos szinten szignifikáns.

Forrás: Saját számítás *Admin3* adatok alapján.

Ezek az eredmények robusztusak az egészségsokk alternatív definícióira: ha a sokkot úgy definiáljuk, hogy az egészségügyi kiadások a megelőző években a felső decilis alatt voltak (felső kvartilis helyett), vagy ha csak azt tekintjük sokknak, ha legalább két évig a felső decilisben maradtak a kiadások. Azt viszont fontos hangsúlyozni, hogy eredményeinkben dolgozásnak tekintjük azt is, ha valaki tartósan betegállományban van, valamint az értelmezésnél feltételezzük, hogy vállalatípus szerint nincsenek jelentős különbségek az általunk definiált egészségsokkok jellegében.

Következtetések

A kapcsolt vállalati-munkavállalói (*Admin3*) adatok azt mutatják, hogy 2009–2017 között szisztematikus különbségeket figyelhetünk meg a hazai és a külföldi tulajdonban lévő vállalatok dolgozóinak egészségi indikátorai között.

A külföldi vállalatok dolgozói átlagosan egészségesebbek a gyógyszerfogyasztás és a kórházban töltött napok száma alapján, viszont ezeknek a különbségeknek a jelentős része abból az összetételbeli különbségből adódik, hogy a külföldi cégek jellemzően fiatalabbakat alkalmaznak. Gyógyszercsoportokat tekintve, kontrollálva az életkor és nem szerinti összetételbeli különbségekre, az egészségesebb dolgozók külföldi vállalatok általi szelekciójára utaló eredmények jellemzően megmaradnak, ugyanakkor ellentétes mintázatokat látunk a szisztémás fertőzések és a légzőszervi megbetegedések elleni szerek esetében. Végül a regressziós elemzésünk azt mutatja, hogy egy egészségsokkot követően a külföldi vállalatoknál dolgozók nagyobb valószínűséggel dolgoznak tovább, illetve maradnak ugyanannál a vállalatnál.

Eredményeink arra mutatnak rá, hogy az egészségi állapot összefüggésben van azzal, hogy ki milyen típusú vállalatnál dolgozik. Az egészségesebbek (és egyúttal fiatalabbak) jellemzően a jobban fizető, jobb munkakörülményeket nyújtó vállalatoknál helyezkednek el, hozzájárulva az egészség szerinti jövedelmi egyenlőtlenségekhez. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy az egészség megromlása esetén a továbbdolgozás és a vállalatnál maradás valószínűsége is magasabb a külföldi vállalatoknál, ami azt sugallja, hogy a vállalathoz bekerülésre van inkább hatása az egészségi állapotnak, nem a vállalatnál maradásra.

Hivatkozások

- BÍRÓ ANIKÓ–ELEK PÉTER (2018): How does retirement affect healthcare expenditures? Evidence from a change in the retirement age. *Health Economics*, Vol. 27. No. 5. 803–818. o. <https://doi.org/10.1002/hec.3639>.
- FLETCHER, J. M.–SINDELAR, J. L.–YAMAGUCHI, S. (2011): Cumulative effects of job characteristics on health. *Health Economics*, Vol. 20. No. 5. 553–570. o. <https://doi.org/10.1002/hec.1616>.
- MADDEN, D. (2004): Labour market discrimination on the basis of health: an application to UK data. *Applied Economics*, Vol. 36. No. 5. 421–442. o. <https://doi.org/10.1080/00036840410001682133>.
- PELKOWSKI, J. M.–BERGER, M. C. (2004): The impact of health on employment, wages, and hours worked over the life cycle. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol. 44. No. 1. 102–121. o. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2003.08.002>.
- SEBŐK ANNA (2019): A KRTK Adatbank Kapcsolt Államigazgatási Paneladatbázisa. *Közgazdasági Szemle*, 66. évf. 11. sz. 1230–1236. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.11.1230>.